

UVOD

Agnes Pisanski Peterlin in Nike K. Pokorn
Univerza v Ljubljani

Drugo knjigo *Zgodovine slovenskega literarnega prevoda* sestavlja mozaični pogled na izmenjavo med slovensko kulturo in drugimi kulturami, ki se vzpostavlja skozi prevajanje, pri čemer medkulturno posredovanje obravnava z različnih vidikov, kot so kronološki, literarnozvrstni in geografski. A pregled prevajalske dejavnosti skozi časovno prizmo ne more biti celostno zaokrožen brez vsaj delnega vpogleda v življenje in delovanje ključnih akterjev medkulturnega prenosa, torej književnih prevajalcev, ki so s svojim delom sooblikovali in še vedno sooblikujejo slovenski jezik in kulturo.

Ker pričujoče delo združuje različne perspektive, je seveda vsaka od njih prostorsko omejena. To pomeni, da je tudi nabor življenjepisov vidnih književnih prevajalcev že v izhodišču mnogo krajši, kot bi bil, če bi šlo za samostojno publikacijo, posvečeno zgolj literarnim prevajalcem. Izbira, katere prevajalce vključiti, je bila zelo težka. Zgolj površen pregled po zgodovini prevajanja nam je namreč razkril, da je v slovenskem prostoru književnih prevajalcev, katerih prispevek k slovenski kulturi je bil ključen, veliko. Žal pričujoči izbor obravnava le nekatere izmed njih. Ob zavedanju, da bo vsaka selekcija krivična, saj bi si zaslužil predstavitev prav vsak izmed njih, smo se odločili, da bomo izbor naredili na podlagi zunanjih kriterijev, ki so podrobneje predstavljeni v nadaljevanju tega besedila. Ob tem želimo poudariti, da ta izbor ne odraža vrednostnega razvrščanja ali ocene prevajalskega dela posameznega prevajalca (mnogi iz seznama izpuščeni prevajalci se namreč uvrščajo med velika imena slovenskega književnega prevajanja), temveč je le posledica dejstva, da smo se morali omejiti.

Kriterije za izbor prevajalcev, ki jih predstavljamo, je treba gledati v luči poglavij, objavljenih v monografiji. Prvi kriterij je bilo obdobje delovanja: osredotočili smo se na življenjepise prevajalcev, ki so delovali od začetkov 20. stoletja do današnjih dni. Prevajalci iz zgodnejših obdobj so namreč podrobneje predstavljeni že v samih poglavjih, ki

obravnavajo posamezno obdobje: tako najdete obravnavo Trubarjevega in Dalmatino-vega dela v poglavju *Prevajanje v času protestantizma*, Linhartova prevajalska dejavnost je opisana v poglavju *Prevajanje posvetne dramatike v razsvetljenstvu*, Kūzmičevi prevodi v *Prevajanje in reformacija na vzhodu slovenskega etničnega prostora* in Jarnikovi naporu v poglavjih *Začetki prevajanja posvetne poezije v slovenščino* in v *Prevodi v koroski knjižni različici*, če omenimo le nekatere od njih. Poglavja, ki povzemajo prevajalsko dejavnost v 20. stoletju, pa se ne posvečajo v tolikšni meri posameznim prevajalcem, saj se je na začetku 20. stoletja v slovenskem prostoru prevajalska dejavnost na področju literature močno razmahnila, kar je imelo za posledico tudi izoblikovanje prevajalskega poklica. Prav dejstvo, da je to obdobje razmeroma kratko, a zelo zgoščeno, je prispevalo k odločitvi, da se v nasprotju s primerljivo finsko zgodovino literarnega prevajanja (Riikonen idr. 2007), kjer so se odločili, da v pregled prevodne literature vključijo le življenjepise že pokojnih prevajalcev, v slovenski pregled vključijo tudi danes aktivni prevajalci.

Drugi kriterij, ki smo ga uporabili, je smer prevajanja: v izbor smo zajeli izključno tiste prevajalce, ki so svoj pečat pustili zlasti s svojimi prevodi v slovenščino ter na ta način prispevali k soustvarjanju slovenskega kulturnega prostora. Pri izboru sta bila nato uporabljena še dva dodatna kriterija, ki sta bila uporabljena za dve obdobji v zgodovini slovenskega literarnega prevajanja. Za prvo, starejše obdobje, do leta 1963, nam je kot vodilo pri izboru služil zapis Majde Stanovnik (2005), ki v svoji knjigi *Slovenski literarni prevod* ob obravnavi vloge prevajalcev prve polovice 20. stoletja v slovenskem prostoru navede najvidnejše posameznike:

Po letu 1945 je nadaljevalo delo precej prevajalcev, med njimi precej literarnih ustvarjalcev širšega profila, predvsem pesnikov, pisateljev, dramatikov in kritikov. Nekateri med njimi so bili zraven še uredniki ali celo založniki, skratka, ugledne in vplivne osebnosti v slovenskem kulturnem življenju deloma že v dvajsetih, predvsem pa tridesetih, štiridesetih in petdesetih letih in tudi še pozneje, npr. Oton Župančič, Alojz Gradnik, Fran Bradač, Anton Sovre, Izidor Cankar, Vladimir Levstik, Fran Albreht, Josip Vidmar, Karel Dobida, Božidar Borko, Silvester Škerl, France Vodnik, Božo Vodušek, Mile Klopčič, Tone Potokar. (Stanovnik 2005, str. 90)

Za novejša obdobja pa smo izbor prevajalcev utemeljili na najvišjih nagradah, ki se podeljujejo za literarno prevajanje, in sicer na najpomembnejšem stanovskem priznanju na tem področju, Sovretovi nagradi, ki se podeljuje za vrhunske literarne prevode od leta 1963, ter na najvišjih kulturnih oziroma umetniških priznanjih v slovenskem prostoru, torej Prešernovi nagradi in nagradi Prešernovega sklada, če so bile te podeljene za prevajalsko delo. Izbor sega do leta 2020. Ker je bilo v času od 1963 do vključno 2020 prejemnikov Sovretove nagrade skupno že 86, je bilo nabor nujno še dodatno zožiti. V nabor smo tako vključili Sovretove nagrajence za prevode v slovenščino, ki so bili bodisi

prejemniki Sovretove nagrade za življenjsko delo bodisi so nagrado prejeli dvakrat. Janez Gradišnik in Janko Moder sta prejemnika nagrade za življenjsko delo in tudi dvakratna Sovretova nagrajenca. Po dvakrat so nagrado prejeli tudi Radojka Vrančič, Marjan Strojjan, Janez Menart in Primož Simoniti. Med dvakratnimi dobitniki Sovretove nagrade je tudi Mile Klopčič, ki je sicer že uvrščen med prevajalce starejše generacije.

Prav tako smo v nabor uvrstili dobitnike Sovretove nagrade za prevode v slovenščino za več kot eno delo ali za prevode antologij. Od leta 1963 do 1990 so to Mira Mihelič, Matej Bor, dobitnik Sovretova nagrade za prevode del William Shakespeara, Kajetan Gantar, Sovretov nagrajenec za prevode rimske lirike, Ivan Minatti, Veno Taufer, Tone Pavček, Sovretov nagrajenec za prevod antologije desetih ruskih pesnikov dvajsetega stoletja, Drago Bajt, Veno Taufer in Frane Jerman, ki je prejel Sovretovo nagrado za prevode filozofskih del. Med dobitniki Sovretove nagrade za prevode več del je sicer tudi France Vodnik, prejemnik Sovretove nagrade za prevode poljske književnosti, ki je že uvrščen med prevajalce starejše generacije. Po letu 1991 so dobitniki Sovretove nagrade za več kot eno delo Vital Klabus, Srečko Fišer in Marjan Poljanc, Miha Avanzo, Vesna Velkovich Bukilica, Gorazd Kocijančič, Sovretov nagrajenec za prevod zbranih del Platona, Vlasta Pacheiner-Klander, Sovretova nagrajenka za prevod antologije vedskih pesmi, Vasja Bratina, Andrej Skubic, Nada Grošelj in Uroš Kalčič.

Do leta 2020 je bilo za literarno prevajanje podeljenih tudi nekaj Prešernovih nagrad in nagrad Prešernovega sklada. Tudi pri teh smo se odločili, da bomo v nabor uvrstili le prevajalce, ki so bili nagrajeni za več kot en prevod, to so Prešernov nagrajenec za življenjski prevajalski opus, nagrajenec Prešernovega sklada in Sovretov nagrajenec Aleš Berger, Prešernov nagrajenec za življenjsko delo in Sovretov nagrajenec Boris A. Novak, nagrajenka Prešernovega sklada za prevode francoskih literarnih besedil v obdobju treh let in Sovretova nagrajenka Suzana Koncut, ter Niko Košir, ki je prejel nagrado Prešernovega sklada in Sovretovo nagrado za prevoda dveh temeljnih del španske književnosti.

Ko pogledamo naš končni nabor, ki želi biti objektivni in nepristranski, se pokaže, da se skozi nagrade nujno odražajo tudi perspektive nekega obdobja. Če se osredotočimo le na najbolj opazen vidik in primerjamo število nagrajenih prevajalcev in nagrajenih prevajalk, postane zelo očitno, da je z nagradami mnogo pogosteje prepoznan prispevek prevajalcev, medtem ko literarne prevajalke pogosto ostajajo v ozadju, zakrite in manj vidne. Tem zadržkom navkljub pa nam pregled izbranih življenjepisov vidnih književnih prevajalcev v slovenskem prostoru pokaže, da gre za posameznike, ki so svojim delom vsestransko pomembno prispevali k oblikovanju slovenske kulture in literature, saj so mnogi med njimi tudi sami literati, kulturniki, umetniki in uredniki. A poleg kulturnega poslanstva je mogoče v več življenjepisih zaznati tudi drugo plat prevajalskega poklica: nekatere življenjske poti prevajalcev je zaznamovalo politično oporečništvo. Zdi se, da je zlasti v turbulentnem obdobju sredine 20. stoletja prevajanje, pri katerem prevajalec

pogosto ostaja zakrit ali celo neviden, v slovenskem prostoru včasih pomenilo skoraj subverzivno dejavnost, prevajalski poklic pa je predstavljal zatočišče za tiste, ki jim bila druga vrata nenadoma zaprta.

Kot so različne življenjske in poklicne poti prevajalcev, ki so vključeni v naš pregled, se med seboj razlikujejo tudi pristopi avtorjev, ki so portrete prevajalcev pripravili. Prepričani smo, da pester nabor načinov, ki predstavlja prevajalske poti z različnih zornih kotov, daje boljši vpogled v delovanje posameznih prevajalcev. In na koncu dodajmo: pri življenjepisih smo se zavestno odločili, da bomo družinskim povezavam namenili večjo pozornost pri tistih prevajalcih, ki so svojo življenjsko pot že zaključili, medtem ko se pri mlajši generaciji osredotočamo bolj na njihovo trenutno delovanje.

V zgodnjih obdobjih je v slovenskem prostoru prevajanje s seboj prinašalo širši kulturnozgodovinski prispevek k standardizaciji slovenskega jezika in k uveljavljanju slovenščine kot jezika književnosti, enakovrednega drugim jezikom, s katerimi je prihajala v stik. Upamo, da bodo naše osvetlitve življenja in dela prevajalcev v obdobju polpretekle zgodovine, zaznamovane s številnimi družbenimi in političnimi spremembami, ustrezno pokazale, kako ključno vlogo imajo prevajalci pri vzpostavljanju dialoga med različnimi kulturami v prostoru, ki želi ostati stičišče jezikov, tradicij in vrednot.

Bibliografija

- Društvo slovenskih književnih prevajalcev. b.d. »Sovretova nagrada.« Dostop 19. 7. 2022. <http://dskp-drustvo.si/index.php/nagrade/sovretova-nagrada>.
- Republika Slovenija. Arhiv spletišč državne uprave. b.d. »Prešernove nagrade.« Dostop 26. 10. 2022. http://mk.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/o_ministrstvu/Presernov_sklad/2018/Presernovi_nagrajenci.pdf.
- Republika Slovenija. Arhiv spletišč državne uprave. b.d. »Nagrade Prešernovega sklada.« Dostop 26. 10. 2022. http://mk.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/o_ministrstvu/Presernov_sklad/2018/Nagrajenci_Presernovega_sklada.pdf.
- Riikonen, Hannu, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki, Satu Höyhtyä in Anne-Maria Latikka, ur. 2007. *Suomennoskirjallisuuden historia I–II*. [Zgodovina književnosti, prevedene v finščino]. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stanovnik, Majda. 2005. *Slovenski literarni prevod (1550–2000)*. Ljubljana: ZRC SAZU.